

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXVI (1/2022)

nadesłany: 17.11.2021 r. – przyjęty: 7.12.2021 r.

Jolanta SZEMPRUCH*

Relacje społeczne nauczycieli z rodzicami w czasie pandemii COVID-19

Social relationships between teachers and parents
at a time of COVID-19 pandemic

Abstrakt

Cel. Artykuł przedstawia analizę relacji społecznych, jakie mają miejsce między nauczycielami i rodzicami w czasie izolacji społecznej spowodowanej pandemią COVID-19 i związanej z nią zdalnej edukacji. Relacje te przedstawione są z perspektywy nauczycieli i rodziców na podstawie wyników przeprowadzonych badań, zawartych w opublikowanych raportach i wypowiedzi prasowych podmiotów edukacyjnych. W oparciu o nie ukazana została wartość powiązań i zależności składająca się na akceptowaną i oczekiwaną relacyjność nauczycieli i rodziców. Zaproponowano również działania, jakie należałoby podjąć w celu stworzenia nowego modelu omawianych relacji.

Materiały i metoda. Przegląd i analiza literatury przedmiotu, wtórna analiza danych.

Wyniki. Artykuł prezentuje problematykę relacji społecznych nauczycieli z rodzicami w czasie pandemii COVID-19, które nabrały nowego znaczenia w odniesieniu do sytuacji zdalnego nauczania. Specyfika tych relacji została przedstawiona z perspektywy nauczycielskiej i rodzicielskiej. W analizowanych wynikach badań i wypowiedziach zwraca uwagę konfrontacyjna postawa rodziców i nauczycieli. Omówione zostały zarówno niekorzystne elementy zaburzonych relacji i braku zrozumienia, jak i obszary i sposoby ich usprawnień.

---

* e-mail: jszempruch@ur.edu.pl

Zakład Polityki Społecznej, Instytut Nauk Socjologicznych, Uniwersytet Rzeszowski, Rejtana 16c, 35-959 Rzeszów, Polska.

Department of Social Policy, Institute of Sociological Sciences, University of Rzeszow, Rejtana 16c, 35-959 Rzeszów, Poland.

ORCID: 0000-0002-3739-3288

Słowa kluczowe: relacje społeczne, izolacja społeczna, nauczanie zdalne, pandemia COVID-19, nauczyciele, rodzice.

Abstract

Aim. The article shows an analysis of teacher-parent social relations at a time of social isolation caused by the COVID-19 pandemic and consequently the resultant distance learning. The relations are shown from teachers' and parents' perspectives based on the result of the studies included in the published reports and press publications of educational institutions. The author shows the value of the relations between parents and teachers and proposes actions that should be taken to create a new type of relationship.

Materials and methods. Review and analysis of the literature on the subject, secondary data analysis.

Results. The article presents the issues of social relations between teachers and parents during the COVID-19 pandemic, which have acquired a new meaning in relation to the distance learning situation. The specificity of these relationships was presented from the teaching and parental perspectives. In the analyzed research results and statements, the confrontational attitude of parents and teachers attracts attention. The unfavorable elements of disturbed relations and lack of understanding, as well as areas and ways of their improvement, were discussed.

Keywords: social relations, social isolations, distance learning, COVID-19 pandemic, teachers, parents.

Świat doświadcza obecnie przemian bezprecedensowych co do zakresu i głębokości. Znajdują one odbicie w społecznych funkcjach szkoły i wywierają istotny wpływ na relacje szkoły ze społeczeństwem. Gwałtowne przyspieszenie tempa zmian we wszystkich dziedzinach życia oraz w relacjach społecznych nasiliło się szczególnie w drugiej połowie XX wieku i trwa do dziś. Pisano o tym wielokrotnie, podkreślając różne aspekty gwałtownej zmiany społecznej (Giddens, 2001; Bell, 1999; Beck, 2002; Castels, 2007; Radziejewicz-Winnicki, 2004). Odnotowywano kolejne osiągnięcia nauki i techniki, proces odchodzenia od dominującej dawniej kultury postfiguratywnej (Mead, 2000) i upowszechnienie kultury masowej. W wielu publikacjach zwracano uwagę na rozwój nowoczesnych środków komunikacji, które znacznie zwiększyły możliwości porozumiewania się niezależnie od statusu społecznego i miejsca aktualnego pobytu ludzi (Sztompka, 2012; Szempruch, 2012; M. J. Szymański, 2013, s. 55). Splatanie się złożonych procesów zmiany związane jest z przekształcaniem warunków życia ludzi, ich stylów życia i nieznanych dotąd orientacji życiowych.

W kontekście podjętej w artykule problematyki warto zwrócić uwagę na relacje zachodzące w zmieniającym się społeczeństwie, w tym szczególnie na zmiany jakie przyniósł rozwój nowych środków komunikacji w sposobach nawiązywania i podtrzymywania relacji z innymi. Zawierają one potencjał dogłębnego przemo-

delowania stosunków międzyludzkich (por. Marody, 2015, s. 247; Castells, 2007). Nowe narzędzia komunikowania się wykorzystywane są przez człowieka do redukcji charakterystycznego dla ponowoczesności deficytu uznania i przekształcają się w przestrzeń społeczną (Marody, 2015, s. 247). Znaczenia nabrała promocja samego siebie w sieci, wymagająca umiejętności tworzenia wizerunku, budowania marki i przyciągania uwagi innych. W skali społecznej są to umiejętności relatywnie nowe, które mają sprzyjać utworzeniu „spersonalizowanej społeczności” sieciowej, w której ramach mogą również zachodzić wzajemne relacje. Zmianom podlegają także relacje zachodzące między szkołą a społeczeństwem – szczególnie te dotyczące jej głównych podmiotów edukacyjnych, czyli nauczycieli, uczniów i rodziców.

Relacje społeczne a izolacja społeczna

Relacje społeczne są wszelkiego rodzaju powiązaniem i zależnościami pomiędzy członkami społeczeństwa (Sztompka, 2020, s. 253). W edukacji oznaczają powiązania pomiędzy uczestnikami tego procesu, traktowanymi jako podmioty edukacyjne. U podłoża ludzkich relacji leży identyfikacja z innymi, oznaczająca uznanie własnej przynależności do określonej, zbiorowej kategorii. Daje ona podstawę do podporządkowania swych działań wskazówkom płynącym z otoczenia i uzyskanie tożsamości społecznej (*social identity*), którą Piotr Sztompka definiuje w kategoriach *My* w odczuciu subiektywnym w odniesieniu do członków wspólnoty, a *Oni* wobec osób z zewnątrz (Sztompka, 2020, s. 324). Tożsamość społeczna jest więc szczególną relacją społeczną. Włoski socjolog Pierpaolo Donati relację społeczną traktuje jako niewidzialną rzeczywistość decydującą dla życia ludzkiego. Opisuje relację społeczną jako „byt znajdujący się «pomiędzy» osobami, także wówczas, gdy one nie są świadome jego obecności lub o niego się nie troszczą” (Donati, 2013, s. 9).

Kategoria relacji znajduje zastosowanie do opisu procesów wychowania i socjalizacji. Relacyjność wymaga świadomości *innego*, który stwarza potrzebę „poniesienia go” ze sobą w celu lepszego i dojrzałego rozumienia świata społecznego. Jej komponentami są siły wrażeń, wyobrażeń, pragnień, doznań i uczuć (Prüfer, 2020, s. 265).

Relacje w procesie wychowania nabrały nowego znaczenia w odniesieniu do sytuacji zdalnego nauczania, które zostało wprowadzone w naszym kraju Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. 2020, poz. 410). Pomimo wielu możliwości, jakie stwarzają nowe narzędzia komunikowania się, wprowadzona izolacja społeczna rodzi wiele niekorzystnych skutków. Jest ona ro-

zumiana jako brak interakcji społecznych lub komunikacji między ludźmi, wyrażających się brakiem kontaktu fizycznego z innymi, tworzeniem barier społecznych lub mechanizmów psychologicznych.

Po zamknięciu szkół, przedszkoli i innych jednostek systemu oświaty oraz wprowadzeniu zdalnego nauczania przedstawiciele środowisk naukowych zaproponowali nauczycielom w ramach priorytetów edukacyjnych w pierwszej kolejności koncentrację na zaspokajaniu potrzeb psychologicznych uczniów (przede wszystkim związanych z istotnymi relacjami), a następnie na dydaktyce i realizacji postawy programowej (Pyżalski, 2020).

Wprowadzona izolacja społeczna wymuszająca zdalną edukację jest czasem trudnym dla każdego. Rodzi poczucie społecznego zagrożenia i wiele problemów natury psychicznej. Ponadto, zdalne nauczanie wymaga sprzętu i infrastruktury internetowej dostępnej dla uczestników procesu edukacyjnego – nauczycieli, uczniów i rodziców. Niezbędny jest również wysoki poziom kompetencji pedagogicznych nauczycieli, szczególnie kompetencji informatyczno-medialnych (cyfrowych), ale również kompetencji społecznych, współdziałania, pragmatycznych, kreatywno-krytycznych, interpretacyjno-komunikacyjnych (Szempruch, 2013, s. 104).

Obok konieczności zapewnienia uczniom wsparcia w obszarze poznawczym, emocjonalnym i komunikacyjnym istotnym jest właściwe planowanie procesu dydaktycznego z uwzględnieniem medialnych sposobów komunikowania się i przestrzeni relacji nauczyciela z uczniami, rodzicami oraz pomiędzy samymi uczniami. Trudnym, ale niezwykle istotnym zadaniem nauczyciela jest stworzenie lub podtrzymanie poczucia wspólnoty klasowej. Stąd też w sytuacji wprowadzonej izolacji społecznej bardzo dużego znaczenia nabrały struktury relacyjne i jakość relacji za pośrednictwem – za pomocą narzędzi komunikacji.

Ogólna ocena stanu nauczania zdalnego w czasie izolacji społecznej

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. *w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19* (Dz.U. 2020, poz. 493) oraz rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 16 grudnia 2020 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19* (Dz.U. 2020, poz. 2314) za organizację realizacji zadań jednostki systemu oświaty z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość odpowiada dyrektor placówki. Rozporządzenie nałożyło na dyrektora odpowiedzialność za

wiele zadań, w tym za przekazanie uczniom, rodzicom i nauczycielom informacji o sposobie i trybie realizacji zadań tej jednostki w okresie czasowego ograniczenia jej funkcjonowania oraz za koordynowanie współpracy nauczycieli z uczniami lub rodzicami, z uwzględnieniem potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych dzieci i uczniów.

Wyniki badań w zakresie zdalnej edukacji analizowane były w wielu raportach (Jaskulska, Jankowiak, 2020; Pyżalski, 2020; Buchner, Majchrzak, Wierzbicka, 2020; Ptaszek, Stunża, Pyżalski, Dębski, Bigaj, 2020). Najczęściej przedstawiane są w nich relacje nauczycieli z uczniami, rzadziej ukazywane są relacje nauczycieli ze społeczeństwem, a szczególnie z rodzicami. Jakość tych relacji w różnym stopniu modyfikują kompetencje cyfrowe nauczycieli oraz pozostałych uczestników, a także dostęp do infrastruktury internetowej. Różnicuje je również liczba dzieci uczestniczących w uczeniu się online w rodzinie, poziom kształcenia i profil szkoły oraz warunki mieszkaniowe rodziny (liczba pomieszczeń).

Z biegiem czasu poprawia się zarówno jakość kompetencji cyfrowych uczestników relacji oraz umiejętności i możliwości wykorzystania w nauczaniu i w relacjach szkoły z rodzicami platform wideokomunikacyjnych, takich jak MS Teams, Zoom czy Google Hangouts. Jednak sytuacja zdalnej edukacji jest nadal mocno krytykowana przez osoby w nią zaangażowane. Najnowsze wyniki badań, w których wzięło udział 1174 uczniów i 1080 rodziców, zawarte w raporcie *Badania postaw wobec nauczania zdalnego* (Grabowski, 2021) przygotowanym w styczniu 2021 roku dla Rzecznika Praw Dziecka, nie napawają optymizmem. Wynika z nich, że większość badanych ocenia naukę zdalną raczej negatywnie. Pozytywne oceny pod jej adresem formułują przede wszystkim uczniowie dobrzy i bardzo dobrzy oraz ich rodzice. Najniżej oceniany jest ograniczony kontakt bezpośredni z rówieśnikami (90% rodziców i 83% uczniów) i długi czas spędzany przy urządzeniach elektronicznych (92% rodziców i 82% uczniów). Badani podkreślają także negatywne konsekwencje zdalnej nauki dla zdrowia psychicznego (53% rodziców i 50% uczniów) i fizycznego (54% rodziców i 49% uczniów), a także dla osłabienia relacji pomiędzy rówieśnikami ze szkoły (75% rodziców i 70% uczniów) i trudności w budowaniu trwałych przyjaźni (62% rodziców i 61% uczniów). Pogorszyły się też relacje uczniów przeciętnych i słabych z rodzicami. Zdecydowana większość rodziców (89%) i uczniów (72%) negatywnie ocenia ograniczony kontakt bezpośredni z nauczycielami, traktując to jako wadę zdalnego uczenia się.

Warto zauważyć, że obawa związana z bezpieczeństwem zdrowotnym uczniów jest powszechna i dotyczy według niektórych badań socjologicznych nawet 80% populacji generalnej (Drozdowski i in., 2020). Uczniowie funkcjonujący w środowiskach domowym i szkolnym nie tylko sami doświadczają takich obaw, ale są także eksponowani na przejawy silnych emocji osób dorosłych. Również uczniowie

szkół średnich (N=1768) wskazują na częstsze odczuwanie w pandemii niż przed nią negatywnych emocji i problemów psychosomatycznych (Długosz, 2020).

Specyfika relacji nauczycieli z rodzicami – perspektywa nauczycielska

Nauczyciele odgrywają ważną rolę w tworzeniu sprzyjających warunków do rozwoju ucznia oraz nawiązywania i podtrzymywania prawidłowych relacji z uczniami i ich rodzicami (Szempruch, 2013; Hausner, 2020). W momencie, gdy dziecko idzie do szkoły, dobre relacje i stała współpraca nauczycieli i rodziców chronią je przed niepowodzeniami szkolnymi i motywują do doskonalenia procesu ich kształcenia i wspierania. Istotna jest więc koordynacja działań edukacyjno-wychowawczych nauczycieli i rodziców oraz społecznego zaufania między nimi.

Jakość relacji nauczyciela z rodzicami podczas nauczania zdalnego wpisuje się w edukacyjne wyzwania czasu pandemii. Zaangażowanie rodziców w proces edukacji dzieci stało się nieodzowne. Przeprowadzone badania (np. Buchner, Majchrzak, Wierzbicka, 2020) wskazują na negatywny wpływ pandemii na relacje nauczycieli z rodzicami uczniów. U podłoża problemów w tych relacjach leżą – zdaniem nauczycieli – różnorodne, często wzajemnie sprzeczne oczekiwania rodziców. Realizacja nauki zdalnej wymusza na nich i na pozostałych domownikach dostosowanie się do nowej sytuacji. W związku z tym wszyscy przeżywają wiele frustracji i niepokojów związanych z nowym sposobem funkcjonowania.

Jakość relacji nauczycieli z rodzicami różnicuje wiek uczniów. Nieco inaczej kształtowane są relacje między nauczycielami i rodzicami uczniów klas początkowych, a starszych klas szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowych. Nauczyciele wskazują na wiele problemów pojawiających się w relacjach z rodzicami (Gryc, 2020). Od rodziców uczniów klas początkowych oczekują wsparcia i pomocy w nauce. Natomiast niepokoi ich nadmierne zaangażowanie w naukę rodziców uczniów klas starszych szkoły podstawowej i szkół średnich. Rodzice rozwiązują za dzieci testy, niejednokrotnie wykonują zadania domowe, a nawet pomagają w odpowiedziach ustnych. Nauczyciele czują się ciągle obserwowani przez rodziców, co wzbudza ich niepokój i frustrację. Świadczą o tym wypowiedzi:

Rozumiem ciekawość, ale nauka z domu trwa nie od dziś. Notoryczne obserwowanie moich lekcji i analiza słów jest szczytem. Zero prywatności! [...] (Gryc, 2020).

Ja mam tak, że rodzice słuchają moich lekcji, a później dzwonią do mnie albo piszą wiadomości tekstowe i wytykają błędy (Gryc, 2020).

Nauczyciele czują się zmęczeni zdalnym nauczaniem:

Przygotowanie do zajęć zajmuje dużo czasu, przekraczam nawet 12 godzin. Pobieranie odesłanych prac i czytanie ich to trudna i mozolna praca. Następnie sprawdzanie i wprowadzanie opisu do e-dziennika to znów kilka godzin. Padam ze zmęczenia, bo pracy jest dużo więcej niż zawsze (Gryc, 2020).

Pedagogzy zwracają uwagę, że nauczanie zdalne jest dla nich dużym obciążeniem psychicznym i emocjonalnym, często nie dostrzeganym przez rodziców. Brak im ciekawych projektów, na których powinna opierać się zdalna szkoła, brak żywych lekcji historii:

Ucząc zdalnie człowiek nie odczuwa satysfakcji z wykonywanej pracy. Nie wie, czy jego wysiłek nie poszedł na marne. Jest to tylko suche przekazywanie informacji. Nie czuć atmosfery klasy. Nauczyciel uczy barwą głosu. Wie, na co zwrócić większą uwagę, odpowiednio zaakcentować (Gryc, 2020a).

Nauczyciele podkreślają, że kluczem do efektywnej pracy są – obok odpowiedniego przygotowania i urozmaicenia zajęć, stosowania różnych metod nauczania – także dobra atmosfera na zajęciach oraz prawidłowe relacje z rodzicami. Zwracają też uwagę na konieczność przeorganizowania systemu oświaty i przywrócenie szacunku do zawodu nauczyciela. Nauczyciele są zgodni co do tego, że w obecnym czasie pandemii szczególnie trudno jest kształcić uczniów i zachować poprawne relacje z rodzicami. Mimo, że na początku 2021 roku są bardziej doświadczeni w zdalnym nauczaniu, to jednak w dalszym ciągu ta forma kształcenia nie zyskała ich aprobaty.

Z wypowiedzi nauczycieli wynika, że nie wszyscy rodzice chcą współpracować. Chociaż na początku wykazywali zainteresowanie kontaktem z nauczycielami, to z upływem czasu zajęli się własnymi obowiązkami, a dzieci pozostawione zostały bez pomocy w nauce:

Ogromne rozczarowanie, że wkładamy w to tyle wysiłku, a współpracy zero.

Tłumaczenie, że praca, dziecko w domu i jeszcze nauka to za dużo (Gryc, 2020b).

Nieco lepszy obraz relacji nauczycieli z rodzicami rysuje się w wynikach badań Grzegorza Ptaszka (2020, 146). Okazało się, że prawie 60% nauczycieli wskazuje, że relacje z rodzinami uczniów pozostały bez zmian, a co piąty nauczyciel, że pogorszyły się. Zaledwie 5% nauczycieli stwierdza, że w czasie pandemii relacje z rodzicami/opiekunami uczniów były lepsze niż przed pandemią. Niektórzy nauczyciele podkreślają też większe zainteresowanie rodziców nauką dzieci i ich zaangażowanie w pomoc.

Specyfika relacji nauczycieli z rodzicami – perspektywa rodzicielska

Rodzice pełnią kluczową rolę w procesie wychowania dziecka. W ich działaniach ważna jest kultura domu rodzinnego, która wpływa na rozwój i wychowanie dziecka.

W opiniach rodziców kształcenie zdalne i zamknięcie uczniów w domach ma więcej wad niż zalet. Mimo, że z powodu pandemii polska szkoła w zaledwie kilka miesięcy przeszła rewolucję technologiczną, co ma pozytywne skutki związane z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych podczas lekcji, to jednak zdalne nauczanie rodzi wiele obaw (Przebadano rodziców i nauczycieli, 2020). Grupa 63% rodziców boi się, że kształcenie zdalne wymusi na nich większe zaangażowanie w proces nauczania dziecka. Lęk związany z koniecznością częściowego przejęcia przez rodziców roli nauczyciela wyraża prawie 62% ankietowanych, co może być związane z ich trudnymi doświadczeniami w zakresie edukacji zdalnej z poprzedniego roku szkolnego. Ponad połowa badanych rodziców (66%) wyraża zaniepokojenie wynikające z niskiej jakości pracy zdalnej oraz kompetencji informatycznych nauczycieli, które będą rzutowały na efektywne realizowanie zajęć zdalnych. Bardzo istotną dla rodziców obawą jest zawieszenie kontaktów społecznych dziecka, które w okresie jego kształcenia szkolnego są niezwykle ważne dla odpowiedniego rozwoju. Ponad 72 % rodziców wyraża lęk związany z tym obostrzeniem.

Obawy związane z nauką w czasach pandemii sygnalizowane są przez rodziców często. Nie wszyscy właściwie postrzegają swoje role. Rodzice zdają sobie sprawę z nieodpowiedniego zachowania dzieci i ignorowania przez nie nauki zdalnej (Wojciechowska-Narloch, 2020), o czym świadczą ich wypowiedzi, np.:

Syn potrafi rano zgłosić swoją obecność, a potem dalej położyć się do łóżka. Kiedy jest wywoływany do odpowiedzi, to udaje, że ma problemy z internetem (Wojciechowska-Narloch, 2020).

Rodzice pracujący podkreślają, że nie są w stanie systematycznie wspierać nauczyciela w edukacji zdalnej. Pozostawiają dzieci w domu bez opieki dorosłych lub pod opieką dziadków, którzy rzadko potrafią posłużyć się internetem i obsłużyć platformę edukacyjną. Nie gwarantują więc pomocy dziecku w nauce zdalnej. Skarżą się na brak zrozumienia dzieci przez nauczycieli i nadmierne obciążanie ich nauką:

Syn jest bardzo ambitny i strasznie przeżywa wszelkie porażki, a tych przy nauce przez internet nie brakuje. Ostatnio dostał jedynkę z matematyki, bo przesłał nauczycielce zdjęcie kartkówki, które w jej komputerze było nieczytelne. Test z historii pisał mając pięć sekund na odpowiedź. Przecież w tak krótkim czasie ciężko nawet przeczytać pytanie ze zrozumieniem (Wojciechowska-Narloch, 2020).

Rodzice nie uczestniczą w uzgadnianiu zakresu i charakteru wymagań szkolnych oraz trybu ich spełniania, co utrudnia wzajemne relacje. Nauczyciele rzadko proszą ich o konsultowanie wyników osiąganych przez dziecko. Rodzice uczniów klas młodszych szkoły podstawowej narzekają na duże obciążenie dzieci pracami plastycznymi, które trzeba wykonać, a następnie sfotografować i wysłać fotografie nauczycielowi. Skarżą się, że większość prac muszą wykonywać sami, by sprostać oczekiwaniom nauczyciela i by dziecko mogło otrzymać wysokie oceny:

Czego ja już nie robiłem [...] – Była makieta osiedla, wazon z butelki po napoju, wyszywana zakładka do książki i zoo z plasteliny. Teraz robimy bombkę ze styropianu i cekinów (Kasperska, 2020).

Niezadowoleni z obciążeń nauką są również rodzice uczniów szkół średnich:

To co się dzieje to obłęd, nauczyciele przesyłają mnóstwo prac i do tego surowo oceniają. Mój syn jest w klasie maturalnej i nie ma czasu na naukę. Dlaczego nikt nic z tym nie robi, gdzie jest kuratorium!!!! Syn oprócz matury ma jeszcze egzaminy z przedmiotów zawodowych i nie ma czasu na uczenie się!!!! (Kasperska, 2020).

Część rodziców, akcentując nadmierne obciążenie dziecka nauką oraz konieczność własnego większego zaangażowania się w sprawy związane z edukacją, wyraża opór i rozczarowanie. Okazuje się, że obok tych, którzy krytycznie wypowiadają się na temat obecnej sytuacji, jest grupa rodziców, którzy w nowej rzeczywistości zrozumieli trudny zawód nauczyciela.

Specyfika relacji nauczycieli i rodziców – wartość powiązań i zależności

W analizowanych wynikach badań i wypowiedziach zwraca uwagę konfrontacyjna postawa rodziców i nauczycieli. Brak wzajemnego zrozumienia oraz zakłócenia w zakresie uzgadniania wymagań i strategii działań wobec dziecka są niekorzystnym elementem zaburzonych relacji i braku zrozumienia. Okazuje się, że wirtualna szkoła rozumiana jako miejsce podmiotowo działających jednostek oraz sieć interakcyjnych powiązań i zależności nie prezentuje się w korzystnym świetle. Występuje w niej wiele zakłóceń w akceptacji rzeczywistości relacyjnej, która powinna być traktowana jako wartość personalna, materializująca się poprzez identyfikowanie się z realnym podmiotem interakcji (por. Prüffer, 2020, s. 272).

Wirtualne relacje między nauczycielami i rodzicami nie zmierzają do poznania kultury domu rodzinnego, wymiany informacji o rozwoju dziecka i wspólnego dążenia do wspomagania jego rozwoju. Rodzi to wiele wzajemnych nieporozumień,

zamiast wsparcia w trudnych sytuacjach i respektowania własnej podmiotowości. Ważne jest więc uświadomienie sobie faktu, że szkoła to system, w którym zaangażowanych jest wiele podmiotów współpracujących ze sobą, a zarazem jest to miejsce wyłaniania się relacyjności podmiotowo działających jednostek.

W sytuacji trudnej, w jakiej znaleźli się wszyscy w związku z pandemią COVID-19, ważny jest dialog dotyczący edukacji i wzajemnych relacji jej podmiotów. Odnosi się to między innymi do uzgadniania zakresu i charakteru wymagań szkolnych, uzgadniania działań wychowawczych oraz konsultowania wyników osiąganych przez dziecko. Wymaga wspólnego udziału w podejmowaniu decyzji, głębszego rozumienia partnera relacji, sprawności działania, przeżywania i porozumienia, a także regulacji moralnej oraz zobowiązania do lojalności. W sytuacji kształcenia zdalnego i pozostawania dzieci w domu ważne jest również okazywane przez nauczycieli wsparcie dla rodziców w rozwijaniu ich kompetencji ważnych w rozumieniu i wychowaniu dziecka.

Obserwacja praktyki edukacji zdalnej wskazuje, że brakuje wyraźnej, efektywnej koordynacji działań edukacyjno-wychowawczych pomiędzy nauczycielami i rodzicami, a rodzice nie są postrzegani jako pełnoprawni partnerzy. Edukacja zdalna pogorszyła ich relacje. Obserwuje się z jednej strony brak wzajemnego zrozumienia i zaufania, okazywanie rodzicom przez nauczycieli nadmiernego dystansu, a z drugiej – przeciążenie nauczycieli dodatkowymi zadaniami, ich narastające zmęczenie i niepokój. Edukacja zdalna pogłębiła też znacząco nierówności edukacyjne oraz doprowadziła do zmęczenia psychicznego wszystkich uczestników systemu edukacyjnego. Rodzice tęsknią za szkołą jako instytucją kształcąca ich dzieci, ale będącą również miejscem kontaktu z innymi rodzicami i nauczycielami. Akcentują pozytywne znaczenie bezpośredniej edukacji, organizacji jej rytmu i regularności zajęć sprzed pandemii oraz podkreślają spokój, którego wówczas doświadczali. Jedyne nieliczni w pełni akceptują obecną sytuację edukacji zdalnej (Ptaszek, 2020, s. 146). Z kolei nauczyciele tęsknią za kontaktem bezpośrednim, możliwością rozmowy z uczniami, innymi nauczycielami, za interakcją, uzyskiwaniem informacji zwrotnej. Istotna jest dla nich również atmosfera szkoły (Ptaszek, 2020, s. 146). W wypowiedziach nauczycieli i rodziców rysuje się więc tęsknota za bezpośrednim kontaktem, rzeczywistą relacyjnością materializującą się w naturalnym sojuszu, partnerstwie, wzajemnym podmiotowym identyfikowaniu się i dzieleniu doświadczeń połączonych wspólnymi celami, a szczególnie dobrem dziecka/ucznia i jego edukacyjnego oraz życiowego sukcesu. W takiej sytuacji bardziej możliwe staje się poprawne ułożenie relacji, pomimo różnic w poglądach, potrzebach, preferencjach i zachowaniach.

Zamknięcie szkół i kształcenie zdalne zainicjowało zmiany w kulturze szkoły, która w wyniku stosowania narzędzi cyfrowych staje się coraz bardziej elementem kultury sieci. Pod wpływem mediów cyfrowych zmieniają się formalne i nieformalne

ne praktyki edukacyjne. Sprawą priorytetową staje się więc podtrzymanie i ulepszenie relacji manifestujących się na płaszczyźnie edukacyjnej. Ich wartość przekłada się na stosunek do spraw i osób, a także na postrzeganie świata.

Konkluzje

Pandemia COVID-19 wyeksponowała kwestię nowych rozwiązań technologicznych możliwych do stosowania w obszarze edukacji. Obecne działania, podejmowane w stanie pandemii i uzasadnione koniecznością ratowania zdrowia i życia, zdaniem Yuvala Harariego (2020) nie zostaną zupełnie wycofane. Ich konsekwencje będą trwałe i praktycznie nieodwracalne. Konieczne staje się – według Y. Harariego – pogodzenie zarówno zdrowia, jak i ochrony prywatności człowieka oraz ochrony praw i wolności, składających się na jego upodmiotowienie. To z kolei jest warunkiem społecznej komunikacji, odpowiedniego poziomu zaufania oraz zbiorowej aktywności. Wymienione wartości są również istotne w kontekście relacji społecznych szkoły i rodziny.

Zarówno rodzice, jak i nauczyciele w wielu wypowiedziach eksponują wagę dobrych wzajemnych relacji. Kluczem do poprawy sytuacji jest wzajemne poszanowanie praw, poczucie odpowiedzialności za edukację dziecka oraz rozumienie przestrzeni szkolnej jako wspólnoty uczniów, nauczycieli i rodziców. Wspólnota ta, połączona celami grupowymi, powinna dawać sobie wzajemne wsparcie i angażować się w relacje.

Warto ustalić cele i sposoby działania, które są wspólne dla nauczycieli i rodziców, uzgodnić wielostronny przepływ informacji i podjąć zobowiązanie o ciągłej komunikacji. W sytuacji izolacji społecznej należy umożliwiać udział rodzicom i nauczycielom w webinarium poświęconych wspieraniu dzieci w edukacji zdalnej. Niezbędne jest też wsparcie psychologiczne dla nauczycieli, rodziców i uczniów.

W nowych warunkach edukacyjnych należy opracować nowy model relacji nauczycieli z rodzicami, który zapewniałby wsparcie dziecka w nauce i wychowaniu oraz gwarantowałby równość szans dzieci. Również polityka edukacyjna państwa w zdecydowanie większym niż dziś stopniu powinna być kierowana w stronę rodziców. Należy podejmować działania służące poprawie ich kompetencji wychowawczych, a także działania mające na celu podniesienie ich aspiracji edukacyjnych i zwiększenie kapitału kulturowego (por. Hausner, 2020, s. 62). Działania te powinny być połączone ze wzmocnieniem prestiżu nauczyciela i zaufania do szkoły rozumianej jako wspólnota, w której respektowana i rozwijana jest podmiotowość wszystkich jej członków.

Bibliografia

- Beck, U. (2002). *Spółczesność ryzyka: W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa: Scholar.
- Bell, D. (1999). *The Coming of Post-Industrial Society* [Nadejście społeczeństwa postindustrialnego]. New York: Basic Books.
- Buchner, A., Majchrzak, M., Wierzbicka, M. (2020). *Edukacja zdalna w czasie pandemii. Raport z badań*. Warszawa: Centrum Cyfrowe. Pobrane z: <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/>.
- Castells, M. (2007). *Spółczesność sieci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Długosz, P. (2020). *Raport z badań: Krakowska młodzież w warunkach kwarantanny COVID-19*. Kraków: Instytut Socjologii i Filozofii Uniwersytetu Pedagogicznego. Pobrane z: <https://mlodziez.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/04/Krakowskam%C5%82odziez-COVID19.pdf>.
- Donati, P. (2013). *Sociologia della relazione* [Socjologia relacji]. Bologna: Società editrice il Mulino.
- Drozdowski, R., Frąckowiak, M., Krajewski, M., Kubacka, M., Modrzyk, A., Rogowski, L., i in. (2020). *Życie codzienne w czasach pandemii. Raport z pierwszego etapu badań*. Pobrane z: http://socjologia.amu.edu.pl/images/pliki/r%c3%b3%c5%bcne_prezentacje_etc/%c5%bbycie_codzienne_w_czasach_pandemii_-_Wydzia%c5%82_Socjologii_UAM_-_WWW.pdf.
- Giddens, A. (2001). *Nowoczesność i tożsamość: „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grabowski, M. (2021). *Raport: Badania postaw wobec nauczania zdalnego*. Warszawa: Social Changes.
- Gryc, M. (2020b). *Nauczyciele o szkole w pandemii: Zdalne nauczanie to gehenna. Pracujemy od świtu do nocy*. Pobrane z: https://www.edziecko.pl/starsze_dziecko/7,79351,26417952,nauczyciele-o-szkole-w-pandemii-zdalne-nauczanie-to-gehenna.html.
- Gryc, M. (2020). *Nauczyciele o problemach w zdalnym nauczaniu: Rodzice chcą nas zniszczyć*. Pobrane z: <https://www.msn.com/pl-pl/styl-zycia/moda-i-uroda/nauczyciele-o-problemach-w-zdalnym-nauczaniu-rodzice-chc-c4-85-nas-zniszczy-c4-87/ar-BB1bDePs>.
- Gryc, M. (2020a). *Mija miesiąc nauki zdalnej: Nauczyciele są wyczerpani: Czy wysiłek nie poszedł na marne?* Pobrane z: https://www.edziecko.pl/zdrowie_dziecka/7,173990,25882037,czy-zdalne-nauczanie-sprawdza-sie-nauczyciel-zabiera-glos.html.
- Harari, Y. N. (2020). *The world after coronavirus* [Świat po koronawirusie]. Pobrane z: www.ft.com/content/t/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75 March 20.
- Hausner, J. (red.) (2020). *Poza horyzont: Kurs na edukację: Przyszłość systemu rozwoju kompetencji w Polsce*. Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.
- Jaskulska, S., Jankowiak, B. (2020). *Raport: Kształcenie na odległość w Polsce w czasie pandemii COVID-19*. Pobrane z: <https://sites.google.com/view/ksztalcenie-pandemia-raport>.
- Kasperska, A. (2020). *Rodzice mają dosyć zdalnego nauczania: Kuratorium widzi nieprawidłowości i interweniuje*. Pobrane z: <https://www.dziennikwschodni.pl/edukacja/rodzice-maja-dosyc-zdalnego-nauczania-to-na-nich-spadly-zadania-szkoly,n,1000262788.html>.
- Marody, M. (2015). *Jednostka po nowoczesności: Perspektywa socjologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Mead, M. (2000). *Kultura i tożsamość: Studium dystansu międzypokoleniowego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Prüfer, P. (2020). *Metamorfoza społeczeństwa: Z teorii maturacjonizmu linearno-cyklicznego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA.
- Przebadano rodziców i nauczycieli: Zdalne nauczanie jest fatalnie oceniane* (2020). Pobrane z: <https://dorzeczy.pl/kraj/166194/przebadano-rodzicow-i-nauczycieli-zdalne-nauczanie-jest-fatalnie-oceniane.html>.

- Ptaszek, G., Stunża, G. D., Pyżalski, J., Dębski, M., Bigaj, M. (2020). *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Pyżalski, J. (red.) (2020). *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele.* Warszawa: EduAkcja.
- Radziewicz-Winnicki, A. (2004). *Spółeczeństwo w trakcie zmiany: Rozważania z zakresu pedagogiki społecznej i socjologii transformacji.* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Szempruch, J. (2012). *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Szempruch, J. (2013). *Pedeutologia: Studium teoretyczno-pragmatyczne.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Sztompka, P. (2020). *Słownik socjologiczny 1000 pojęć.* Kraków: Znak Horyzont.
- Sztompka, P. (2012). *Socjologia. Analiza społeczeństwa.* Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Szymański, M. J. (2013). *Socjologia edukacji: Zarys problematyki.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Wojciechowska-Narloch, J. (2020). *Koszmar zdalnego nauczania: Co o tym sądzą rodzice, uczniowie i nauczyciele w Toruniu?* Pobrane z: <https://nowosci.com.pl/koszmar-zdalnego-nauczania-co-o-tym-sadza-rodzice-uczniowie-i-nauczyciele-w-toruniu/ar/c5-15326762>.